

ธรรม ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ

Dhamma, Morality, Virtue, Ethics and Professional Ethics

เหมาะสำหรับ :

- ผู้ประกอบวิชาชีพครู
- ผู้บริหารสถานศึกษา
- ผู้บริหารการศึกษา
- ศึกษานิเทศก์
- อาจารย์และนักศึกษา ระดับปริญญาตรี-โท-เอก
- ผู้บริหารหน่วยงานทั่วไป
- เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน
- พนักงานธนาคาร
- แพทย์ พยาบาล
- ทนายความ นักธุรกิจ
- บุคคลทั่วไป

สุวิทย์ ภาณุจारी

**ธรรม ศีลธรรม คุณธรรม
จริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ
Dhamma, Morality, Virtue, Ethics, and Professional Ethics**

**ธรรม ศีลธรรม
คุณธรรม จริยธรรม
และจรรยาบรรณของวิชาชีพ
Dhamma, Morality, Virtue, Ethics,
and Professional Ethics**

เหมาะสำหรับ:

- ผู้ประกอบวิชาชีพครู
- ผู้บริหารสถานศึกษา
- ผู้บริหารการศึกษา
- ศึกษานิเทศก์
- อาจารย์และนักศึกษา
ระดับปริญญาโท-เอก
- ผู้บริหารหน่วยงานทั่วไป
- เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน
- พนักงานธนาคาร
- แพทย์ พยาบาล
- ทนายความ นักธุรกิจ
- บุคคลทั่วไป

สุวิทย์ ภาณุจारी

**ธรรม ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม
และจรรยาบรรณของวิชาชีพ**

ผู้เขียน: รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิทย์ ภาณุจारी

ISBN (e-book): 978-616-626-943-7

พิมพ์ครั้งแรก: พ.ศ. 2568

จำนวนหน้า: 205 หน้า

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

จัดพิมพ์โดย:

รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิทย์ ภาณุจारी
27 ซอยเพชรเกษม 48 แยก 31 ถนนเพชรเกษม
แขวงบางด้วน เขตภาษีเจริญ จังหวัดกรุงเทพมหานคร 10160
โทร. 08 6406 9016

ราคา: 199 บาท

คำนำ

หนังสือเรื่อง “**ธรรม ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ**” เล่มนี้ เขียนขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ศิษยานุเทศ์ อาจารย์และนักศึกษาระดับปริญญาโท-เอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษาและผู้สนใจทั่วไป ได้ศึกษาเรียนรู้และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบวิชาชีพทางการศึกษาของตนได้

ในหนังสือเล่มนี้ มีประเด็นเนื้อหาสาระสำคัญสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ซึ่งแบ่งออกได้ 13 บท ได้แก่ (1) ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับธรรมและศีลธรรมสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา (2) คุณธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา (3) จริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา (4) จรรยาบรรณของวิชาชีพทางการศึกษา (5) คุณธรรมและศีลธรรมสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา (6) คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา (7) ความเชื่อมโยงและความแตกต่างระหว่างคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ (8) ครุกับหลักศีลธรรม (9) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษากับหลักคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ (10) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษากับการละเมิดศีลห้า (11) พระพุทธเจ้าคือพระบรมครู (12) การรู้จักตนเองของครูในฐานะต้นแบบที่ดีของศิษย์ และ (13) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษากับหลักความเชื่อตามแนวพุทธ

การศึกษาเรียนรู้เรื่อง “**ธรรม ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ**” และนำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบวิชาชีพทางการศึกษาถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะเป็นประโยชน์ในการประกอบวิชาชีพทางการศึกษาและรักษาไว้ซึ่งเกียรติภูมิของวิชาชีพ

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นแหล่งแห่งความรู้หรือสารสนเทศด้านการทำความเข้าใจเกี่ยวกับ ธรรม ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาและผู้สนใจทั่วไป

สวितย์ ภาณุจारी
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชานวัตกรรมการบริหารการศึกษา
วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ฐ
อักษรย่อชื่อคัมภีร์	ท
บทที่ 1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับธรรมและศีลธรรม สำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา	1
1.1 ความนำ	1
1.2 ธรรม	1
1.2.1 ความหมายของธรรม	1
1.2.2 ธรรมในพระพุทธศาสนา	2
1.3 ศีลธรรม	27
1.3.1 ความหมายของศีลธรรม	27
1.3.2 หลักการสำคัญของศีลธรรม	28
1.3.3 ศีล 5: พื้นฐานของศีลธรรม	29
1.3.4 ศีลธรรมกับการพัฒนาตนเอง	29
1.3.5 ศีลธรรมกับสังคม	30
1.3.6 การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	30
1.3.7 ความแตกต่างระหว่างศีลธรรมกับกฎหมาย	32
1.3.8 ความสัมพันธ์ระหว่างศีลธรรมกับกฎหมาย	33
1.4 ความแตกต่างระหว่างธรรมกับศีลธรรม	34
1.4.1 ธรรม (Dhamma)	34
1.4.2 ศีลธรรม (Morality)	34
1.5 ความเชื่อมโยงของธรรมกับศีลธรรม	35
1.5.1 ธรรมเป็นพื้นฐานของศีลธรรม	34
1.5.2 ธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดศีลธรรม	35
1.6 สรุปท้ายบท	
บทที่ 2 คุณธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา	37
2.1 ความนำ	37
2.2 ความหมายของคุณธรรม	37
2.3 ความสำคัญของคุณธรรม	38

2.4 ตัวอย่างคุณธรรมที่สำคัญ	39
2.4.1 คุณธรรมตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ	39
2.4.2 คุณธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา	40
2.4.3 คุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา	41
2.5 แนวทางการปลูกฝังคุณธรรม	42
2.6 องค์กรที่เกี่ยวข้อง	42
2.7 สรุปท้ายบท	42
บทที่ 3 จริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา	43
3.1 ความนำ	43
3.2 ความหมายของจริยธรรม	43
3.3 ความสำคัญของจริยธรรม	44
3.4 จริยธรรมจากประมวลจริยธรรม	44
3.5 ตัวอย่างจริยธรรมที่สำคัญสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพ	45
3.6 ตัวอย่างจริยธรรมที่มีการปฏิบัติ	46
3.7 แนวทางสำหรับการพัฒนาจริยธรรม	46
3.8 องค์กรที่เกี่ยวข้อง	47
3.9 สรุปท้ายบท	47
บทที่ 4 จรรยาบรรณของวิชาชีพทางการศึกษา	48
4.1 ความนำ	48
4.2 ความหมายของจรรยาบรรณของวิชาชีพ	48
4.3 ความสำคัญของจรรยาบรรณของวิชาชีพ	49
4.4 จรรยาบรรณของวิชาชีพ	49
4.5 หลักปฏิบัติทั่วไปของจรรยาบรรณของวิชาชีพ	50
4.6 หลักคุณธรรมจริยธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดจรรยาบรรณ	53
4.7 แนวทางการส่งเสริมจรรยาบรรณ	62
4.7.1 บทบาทของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา	62
4.7.2 บทบาทของสถานศึกษา	62
4.7.3 บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	63
4.7.4 ตัวอย่างแนวทางการส่งเสริมจรรยาบรรณ	63
4.7.5 ผลลัพธ์ที่คาดหวัง	63
4.8 บทลงโทษ	64
4.9 สรุปท้ายบท	65

บทที่ 5 คุณธรรมและศีลธรรมสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา	66
5.1 ความนำ	66
5.2 ความหมายของคุณธรรมและศีลธรรม	66
5.2.1 ความหมายของคุณธรรม	66
5.2.2 ความหมายของศีลธรรม	67
5.3 ที่มาของคุณธรรมและศีลธรรม	68
5.4 ลักษณะของคุณธรรมและศีลธรรม	69
5.5 ตัวอย่างของคุณธรรมและศีลธรรม	69
5.6 ผลจากการปฏิบัติตามคุณธรรมและศีลธรรม	70
5.7 ความแตกต่างระหว่างคุณธรรมและศีลธรรม	70
5.8 ความเชื่อมโยงระหว่างคุณธรรมกับศีลธรรม	72
5.9 ความสำคัญของคุณธรรมและศีลธรรม	74
5.9.1 ส่งผลดีต่อผู้เรียน	74
5.9.2 ส่งผลดีต่อวิชาชีพ	74
5.9.3 ส่งผลดีต่อสังคม	75
5.10 แนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมและศีลธรรม	75
5.10.1 สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้และปฏิบัติ	75
5.10.2 บูรณาการคุณธรรมเข้ากับทุกวิชา	76
5.10.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน	76
5.10.4 สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล	76
5.10.5 นำหลักธรรมทางศาสนามาประยุกต์ใช้	76
5.10.6 ประเมินผลและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	76
5.10.7 ตัวอย่างกิจกรรมที่สามารถนำไปใช้	77
5.11 สรุปท้ายบท	77
บทที่ 6 คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา	78
6.1 ความนำ	78
6.2 ความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม	79
6.2.1 ส่งผลดีต่อผู้เรียน	79
6.2.2 ส่งผลดีต่อวิชาชีพ	79
6.2.3 ส่งผลดีต่อสังคม	79
6.3 ความเชื่อมโยงระหว่างคุณธรรมและจริยธรรม	80
6.4 ความแตกต่างระหว่างคุณธรรมและจริยธรรม	81
6.4.1 คุณธรรม	81
6.4.2 จริยธรรม	81

6.5	บทบาทของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา	83
6.6	ตัวอย่างคุณธรรมและจริยธรรมที่สำคัญ	83
6.7	ผลลัพธ์ที่คาดหวัง	84
6.8	สรุปท้ายบท	84
บทที่ 7	ความเชื่อมโยงและความแตกต่างระหว่างคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณของวิชาชีพ	85
7.1	ความนำ	85
7.2	ความหมาย	85
7.2.1	คุณธรรม	85
7.2.2	จริยธรรม	86
7.2.3	จรรยาบรรณของวิชาชีพ	86
7.3	ความเชื่อมโยง	88
7.4	ตัวอย่างการประยุกต์ใช้	90
7.5	ประโยชน์ที่ได้รับ	90
7.6	ความแตกต่าง	91
7.7	สรุปท้ายบท	92
บทที่ 8	ครูกับหลักศีลธรรม	93
8.1	ความนำ	93
8.2	ความหมายของครู	93
8.2.1	ครู หมายถึง ผู้สั่งสอนศิษย์	94
8.2.2	ครู หมายถึง ผู้สั่งสอนคนที่สอง	94
8.2.3	ครู หมายถึง แม่พิมพ์ของชาติ	94
8.3	ประเภทของครู	94
8.3.1	ครูเด (เดรัจฉาน): ไม่มีมนุษยธรรม	94
8.3.2	ครูมะ (มนุษย์): มีมนุษยธรรม	95
8.3.3	ครูเทพ: มีเทวธรรม	96
8.3.4	ครูพรหม: มีพรหมวิหารธรรม	96
8.4	ครูกับศีล 5 (เบญจศีล)	98
8.4.1	ส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิต	98
8.4.2	พัฒนาความสัมพันธ์	98
8.4.3	ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม	99
8.5	ครูกับธรรม 5 (เบญจธรรม)	99
8.5.1	พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม	99
8.5.2	พัฒนาทักษะชีวิต	100
8.5.3	ส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิต	100
8.6	ครูต้องงดเว้นจากทุจริต	100

8.6.1	กายทุจริต	100
8.6.2	วจีทุจริต	101
8.6.3	มโนทุจริต	101
8.7	ครุควรประพฤตีสุจริต	102
8.7.1	กายสุจริต	102
8.7.2	วจีสุจริต	102
8.7.3	มโนสุจริต	103
8.8	การเปรียบเทียบคุณธรรมและจริยธรรมกับสุจริต	103
8.9	สรุปท้ายบท	106
บทที่ 9	ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษากับหลักคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณของวิชาชีพ	107
9.1	ความนำ	107
9.2	ความสำคัญ	107
9.2.1	ส่งเสริมคุณภาพการศึกษา	108
9.2.2	สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี	108
9.2.3	พัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม	108
9.2.4	รักษาชื่อเสียงทางวิชาชีพ	108
9.2.5	ส่งเสริมสังคมน่าอยู่	108
9.3	แนวทางการพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา	109
9.3.1	เสริมสร้างคุณธรรมเป็นรากฐานของทั้งจริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ	109
9.3.2	เสริมสร้างสมาธิและปัญญาเพื่อเป็นรากฐานแห่ง คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ	110
9.4	สรุปท้ายบท	114
บทที่ 10	ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษากับการละเมิดศีลห้า	115
10.1	ความนำ	115
10.2	ปาณาติบาต: การฆ่า, การทำร้าย	116
10.2.1	ตัวอย่างผู้ละเมิดศีลข้อปาณาติบาต	116
10.2.2	เกณฑ์วินิจฉัยปาณาติบาต	118
10.2.3	ประเภทของปาณาติบาต	118
10.2.4	โทษของปาณาติบาต	119
10.3	อทินนาทาน: การถือเอาทรัพย์สินของผู้อื่น, ลักทรัพย์	119
10.3.1	ตัวอย่างผู้ละเมิดศีลข้ออทินนาทาน	120
10.3.2	เกณฑ์วินิจฉัยอทินนาทาน	121
10.3.3	ประเภทของอทินนาทาน	122

10.3.4	โทษของอทินนาทาน	122
10.4	กาเมสุมิจฉาจาร: ความประพฤติดีในทางกาม	123
10.4.1	ตัวอย่างผู้ละเมิดศีลข้อกาเมสุมิจฉาจาร	123
10.4.2	เกณฑ์วินิจฉัยกาเมสุมิจฉาจาร	125
10.4.3	ขอบข่ายของกาเมสุมิจฉาจาร	125
10.4.4	โทษของกาเมสุมิจฉาจาร	126
10.5	มุสาวาท: การพูดเท็จ, การใช้วิธีการเท็จทุกอย่าง	126
10.5.1	ตัวอย่างผู้ละเมิดศีลข้อมุสาวาท	127
10.5.2	เกณฑ์วินิจฉัยมุสาวาท	128
10.5.3	โทษของมุสาวาท	129
10.6	สุราเมรัย: สุราและของมึนเมาทุกชนิด	129
10.6.1	ตัวอย่างผู้ละเมิดศีลข้อสุราเมรัย	131
10.6.2	เกณฑ์วินิจฉัยสุราเมรัย	131
10.6.3	โทษของสุราเมรัย	132
10.7	ศีลข้อที่ 5 สำคัญที่สุด	132
10.7.1	ปาณาติปาต: การฆ่า, การทำร้าย	133
10.7.2	อทินนาทาน: การลักขโมย, การถือเอาของของคนอื่นมิได้ให้	135
10.7.3	กาเมสุมิจฉาจาร: การประพฤติดีในทางกาม	135
10.7.4	มุสาวาท: การพูดเท็จ, การใช้วิธีการเท็จทุกอย่าง	137
10.8	สรุปท้ายบท	137
บทที่ 11	พระพุทธเจ้า: พระบรมครู	138
11.1	ความนำ	138
11.2	พระพุทธคุณ 9	138
11.3	พระพุทธคุณ 3	140
11.4	คุณสมบัติของพระบรมครู	141
11.4.1	มีปัญญา	141
11.4.2	มีเมตตาและกรุณา	141
11.4.3	มีวิธีการสอนที่หลากหลาย	141
11.4.4	สอนให้คิดวิเคราะห์	141
11.4.5	เป็นตัวอย่างที่ดี	141
11.4.6	ผลการสอนที่ประจักษ์	141
11.5	ลักษณะการสอนของพระบรมครู	142
11.5.1	รู้ยิ่งเห็นจริง	142
11.5.2	มีเหตุผล	142
11.5.3	เป็นอัครรรย	142

11.6	หลักการสอนของพระบรมครู	143
11.6.1	แจ่มแจ้ง (สันติสนา)	143
11.6.2	จงใจ (สมาทปนา)	143
11.6.3	หาญกล้า (สมุตเตชนา)	143
11.6.4	ร่าเริง (สัมปหังสนา)	143
11.7	วิธีการสอนของพระบรมครู	143
11.7.1	แบบสนทนา (สากัจฉา)	143
11.7.2	แบบบรรยาย	144
11.7.3	แบบตอบปัญหา	144
11.7.4	แบบวางกฎ	146
11.7.5	แบบยกตัวอย่าง	146
11.7.6	แบบอุปมาอุปไมย	146
11.7.7	แบบใช้สื่ออุปกรณ์	146
11.7.8	แบบทำเป็นตัวอย่าง	146
11.7.9	แบบเล่นภาษา เล่นคำ	147
11.7.10	แบบเลือกคน	148
11.7.11	แบบใช้จังหวะและโอกาส	148
11.7.12	แบบยืดหยุ่น	149
11.7.13	แบบลงโทษและให้รางวัล	150
11.7.14	แบบแก้ปัญหาเฉพาะหน้า	152
11.7.15	แบบการใช้ปาฏิหาริย์	152
11.8	การประยุกต์ใช้พระพุทธานุคุณ	153
11.8.1	พระปัญญาคุณ (ความเก่ง)	153
11.8.2	พระบริสุทธิคุณ (ความดี)	154
11.8.3	พระมหากรุณาธิคุณ (ความสุข)	154
11.9	การประยุกต์ใช้วิธีการสอนของพระบรมครู	155
11.9.1	แบบสนทนา (สากัจฉา)	155
11.9.2	แบบบรรยาย	155
11.9.3	แบบตอบปัญหา	156
11.9.4	แบบวางกฎ	156
11.9.5	แบบยกตัวอย่าง	156
11.9.6	แบบอุปมาอุปไมย	156
11.9.7	แบบใช้สื่ออุปกรณ์	157
11.9.8	แบบทำเป็นตัวอย่าง	157
11.9.9	แบบเล่นภาษา เล่นคำ	157
11.9.10	แบบเลือกคน	158
11.9.11	แบบใช้จังหวะและโอกาส	158
11.9.12	แบบยืดหยุ่น	158

11.9.13	แบบลงโทษและให้รางวัล	158
11.9.14	แบบแก้ปัญหาเฉพาะหน้า	158
11.9.15	แบบใช้ปาฏิหาริย์	159
11.10	สรุปท้ายบท	160
บทที่ 12	การรู้จักตนเองของครูในฐานะต้นแบบที่ดีของศิษย์	161
12.1	ความน่า	161
12.2	การรู้อื่นไม่สำคัญเท่ากับการรู้จักตนเอง	162
12.3	จิตไม่ใช่สมอง	162
12.4	ลักษณะอาการที่ต่างกัน	163
12.5	ลักษณะอาการที่ขัดแย้งกัน	163
12.6	ลักษณะอาหารที่ต่างกัน	164
12.7	ลักษณะอาหารที่ขัดแย้งกัน	164
12.8	ลักษณะโรคที่ต่างกัน	165
12.9	ยารักษาโรคที่ต่างกัน	165
12.10	ความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับสมอง	166
12.11	โรคจิตตามตำราแพทย์	166
12.12	โรคของครูและยารักษา	166
12.13	การประยุกต์ใช้หลักการรู้จักตนเองของครู	167
12.13.1	รู้จักกาย	167
12.13.2	รู้จักจิต	168
12.13.3	รู้จักสมอง	168
12.13.4	ผลลัพธ์	168
12.14	สรุปท้ายบท	169
บทที่ 13	ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษากับหลักความเชื่อตามแนวพุทธ	170
13.1	ความน่า	170
13.2	แนวคิดหลักกาลามสูตร	170
13.3	ความสำคัญของหลักกาลามสูตร	172
13.4	แนวปฏิบัติตามหลักกาลามสูตร	172
13.5	ตัวอย่างเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักกาลามสูตร	173
13.6	การประยุกต์ใช้หลักกาลามสูตร	176
13.7	สรุปท้ายบท	182
บรรณานุกรม		185
ประวัติผู้เขียน		187

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.1	ตัวอย่างที่ 1 การประยุกต์ใช้อริยสัจ	4
1.2	ตัวอย่างที่ 2 การประยุกต์ใช้อริยสัจ	4
1.3	ตัวอย่างที่ 3 การประยุกต์ใช้อริยสัจ	5
1.4	ตัวอย่างที่ 1 นายเอติดโซเซียลมีเดีย	13
1.5	ตัวอย่างที่ 2 นายบีเครียดจากการทำงาน	15
1.6	ตัวอย่างที่ 3 นางซีเกิดความโกรธ	16
1.7	ตัวอย่างที่ 4 ภรรยาเห็นสามีอยู่กับหญิงอื่น	18
1.8	กรรมย่อมให้ผลทั้งภายในและภายนอก	22
1.9	ความแตกต่างระหว่างกฎแห่งกรรมและกฎหมาย	24
1.10	ความแตกต่างระหว่างศีลธรรมกับกฎหมาย	33
4.1	ครูสกลางโษศครูที่ฝ่าฝืนจรรยาบรรณของวิชาชีพ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2554 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2567)	65
5.1	การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคุณธรรมและ ศีลธรรม	71
6.1	การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคุณธรรมและ จริยธรรม	82
7.1	การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ	91
8.1	การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างมนุษยธรรม (ศีล 5) เทวธรรม และพรหมวิหารธรรม	97
9.1	การนับลมหายใจเป็นคู่ ๆ จำนวน 6 รอบ	112
12.1	ส่วนประกอบของบุคคล	162
12.2	ความแตกต่างระหว่างลักษณะอาการของจิตและสมอง	163
12.3	ความขัดแย้งกันระหว่างลักษณะอาการของจิตและสมอง	163
12.4	ความแตกต่างระหว่างอาหารของจิตและสมอง	164
12.5	ความขัดแย้งกันระหว่างอาหารของจิตและสมอง	164
12.6	ความแตกต่างระหว่างโรคของจิตและสมอง	165
12.7	ความแตกต่างระหว่างการรักษาโรคจิตและสมอง	165
12.8	ความแตกต่างระหว่างการรักษาโรคจิตและยารักษาโรค สมองของครู	167
13.1	หลักกาลามสูตร	171

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	ความเชื่อมโยงของธรรมชาติและศิลปกรรม	35
5.1	ความเชื่อมโยงระหว่างคุณธรรมและศิลปกรรม	73
6.1	ความเชื่อมโยงระหว่างคุณธรรมและจริยธรรม	80
7.1	ความเชื่อมโยงระหว่างคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ ของวิชาชีพ	89
10.1	ผู้อำนวยการสถานศึกษาฯ 3 ศพ	116
10.2	ผู้บริหารโรงเรียนทำร้ายเด็กหวัดตาบอด	117
10.3	แม่ร้องเรียนสื่อกรณีลูกถูกครูทำร้าย	117
10.4	ครูขโมยเงินออมเด็ก	120
10.5	ครูยักยอกเงินเด็ก	120
10.6	แก๊งคอลเซ็นเตอร์หลอกเอาทรัพย์สินของบุคคลอื่นโดยมิชอบ	121
10.7	ครูชาติชั่ว	123
10.8	ผัวนอกใจคบซ้อน	124
10.9	น้องพรขอโทษทุกคน	124
10.10	ครูจอมหลอกลวง	127
10.11	ครูแจ้งความเท็จ	127
10.12	ครูสายเมาจัดปาดิเสียงดังรบกวน	130
10.13	ครูชวนผู้เรียนตั้งวงเหล้า	130
10.14	พ่อแท้ ๆ เมายาและฆ่าโบทูกปูลูก	132
10.15	ลูกทรพีคลั่งยาก่อเหตุกระทำมาตุฆาต	133
10.16	หนุ่มเมายาทำร้ายหลวงตา	133
10.17	เมยาควมิดชิงทอง	134
10.18	หนุ่มเมยาบ้าข่มขืนเด็ก ป.6	135
10.19	ชายเมยา ข่มขืนเด็กพิเศษ	135
10.20	หนุ่มเมยาขับรถตระเวนพุดหลอกลวงเด็ก ๆ	136

อักษรย่อชื่อคัมภีร์

1. คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ฉบับสยามรัฐ ที่ใช้อ้างอิงในหนังสือเล่มนี้ใช้อักษรย่อ บอก เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น อง.ทุก. 20/255/65 หมายถึง คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ฉบับสยามรัฐ เล่ม 20/ข้อ 255/หน้า 65) ถ้าเป็นคัมภีร์อรรถกถา ใช้อักษรย่อ บอก เล่ม/หน้า

2. อักษรย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ฉบับสยามรัฐ ที่ใช้อ้างอิงในหนังสือนี้ มีดังนี้

ขุ.ธ.	= ขุททกนิกาย ธมฺมปท
ที.ปา.	= ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค
ที.สี.	= ทีฆนิกาย สีลขนุวรรค
ที.อ.	= ทีฆนิกาย อฏฐกถา (สมงฺคฺลวิลาสินี)
ม.มุ.	= มัชฌิมนิกาย มูลปณฺนาสก
ส.นิ.	= สยุตตฺตนิกาย นิตานวคฺค
ส.ม.	= สยุตตฺตนิกาย มหาวารวคฺค
อง.ติก.	= องคตฺตรนิกาย ติกนิปาต

บทที่ 1

ความรู้พื้นฐาน เกี่ยวกับธรรมและศีลธรรม สำหรับผู้ประกอบวิชาชีพ ทางการศึกษา

1.1 ความนำ

ธรรมและศีลธรรมเป็นความรู้พื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา เพราะทั้งสองอย่างเป็นรากฐานที่หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในตัวบุคคล ซึ่งจะส่งผลต่อการปฏิบัติงานและการสร้างสรรค์สังคมที่ดีได้ ดังนั้น ในบทนี้ จะนำเสนอสาระสำคัญเกี่ยวกับธรรมและศีลธรรมเพื่อเป็นความรู้พื้นฐานสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา 4 ประเด็น ได้แก่ (1) ธรรม (2) ศีลธรรม (3) ความแตกต่างระหว่างธรรมกับศีลธรรม และ (4) ความเชื่อมโยงของธรรมกับศีลธรรม โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1.2 ธรรม

ธรรมเป็นความรู้พื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ ของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ดังนั้น ในส่วนนี้ จะนำเสนอสาระสำคัญของธรรม 2 ประเด็น ได้แก่ ความหมายของธรรมและธรรมในพระพุทธศาสนา ดังนี้

1.2.1 ความหมายของธรรม

คำว่า “**ธรรม**” เป็นคำที่มีความหมายกว้างและลึกซึ้งในภาษาไทย โดยเฉพาะในบริบททางศาสนาและปรัชญา คำนี้สามารถแปลได้หลายนัย ซึ่งแต่ละนัยมีความหมายตามบริบทที่ใช้ ดังตัวอย่างความหมายต่อไปนี้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 597)

(1) **คุณความดี** หมายถึง คุณสมบัติที่ดั่งามของมนุษย์ เช่น ความเมตตา ความกรุณา ความยุติธรรม เป็นต้น ตัวอย่างเช่น "การทำความดี คือ การปฏิบัติตามธรรม"

(2) **คำสั่งสอนทางศาสนา** หมายถึง หลักธรรมคำสอนของศาสนา โดยเฉพาะคำสอนในพระพุทธศาสนา ตัวอย่างเช่น "พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่เหล่าสาวก"

(3) **หลักปฏิบัติ** หมายถึง หลักการในการดำเนินชีวิตที่ต้องทำตามหลักธรรมคำสอน ตัวอย่างเช่น "การปฏิบัติธรรม เพื่อให้จิตใจสงบ"

(4) **ความจริง** หมายถึง สภาวะที่เป็นจริงของโลกและชีวิต ตัวอย่างเช่น "การได้ดวงตาเห็นธรรม"

(5) **ความยุติธรรม** หมายถึง สิ่งที่เป็นธรรม ถูกต้อง เหมาะสม ตัวอย่างเช่น "สังคมที่เป็นธรรม"

กล่าวโดยสรุป คำว่า **"ธรรม"** หมายถึง สิ่งที่เป็นจริงของโลกและชีวิตตามธรรมชาติ หรือหลักคำสอนที่เป็นคุณสมบัติที่ดั่งามซึ่งถือเป็นหลักปฏิบัติสำหรับมนุษย์ทุกคน

1.2.2 ธรรมในพระพุทธศาสนา

จากความหมายของคำว่า **"ธรรม"** ดังกล่าวข้างต้น ธรรมจึงครอบคลุมหลักการพื้นฐานที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบและสอนเกี่ยวกับความเป็นจริงของชีวิตและจักรวาล ซึ่งเป็นแก่นสารของพระพุทธศาสนาเลยทีเดียว ธรรมในพระพุทธศาสนามีจำนวนมาก ผู้สนใจสามารถเลือกนำมาศึกษาและปฏิบัติได้ตามความจำเป็นและเหมาะสม ในที่นี้ จะนำเสนอธรรมที่สำคัญซึ่งเป็นความรู้พื้นฐานในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ ของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษา หรือผู้บริหารการศึกษา ดังนี้

1. อริยสัจ: หัวใจแห่งพระพุทธศาสนา

อริยสัจ แปลว่า ความจริงอันประเสริฐที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบหรือตรัสรู้ ถือเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาที่ชี้ให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงของชีวิตและแนวทางในการดับทุกข์ ในที่นี้ เราจะพิจารณาสาระสำคัญเกี่ยวกับอริยสัจ 3 ประเด็น คือ หลักอริยสัจ ความสำคัญของอริยสัจ และการนำอริยสัจไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 หลักอริยสัจ

หลักอริยสัจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเหตุผลโดยมีองค์ประกอบ 4 อย่าง ดังนี้ (ส.ม. 19/1665/528)

(1) *ทุกข์* หมายถึง ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ความทุกข์ทรมานทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นความทุกข์ทางกาย เช่น โรคภัยไข้เจ็บ หรือความทุกข์ทางใจ เช่น ความเศร้าโศก ความกลัว เป็นต้น

(2) *สมุทัย* หมายถึง เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ หรือสาเหตุของความทุกข์ ซึ่งก็คือตัณหา หรือความอยากได้ อยากเป็น อยากมี

(3) *นิโรธ* หมายถึง ความดับทุกข์ คือการดับสนิทแห่งตัณหา เป็นสภาวะที่ปลอดจากทุกข์ทั้งปวง

(4) *มรรค* หมายถึง ทางที่นำไปสู่ความดับทุกข์ หรือวิธีการที่จะนำไปสู่การดับทุกข์ ซึ่งก็คืออริยมรรคมีองค์แปด

1.2 ความสำคัญของอริยสัจ

(1) *เป็นความจริงสากล*: อริยสัจเป็นความจริงที่ใช้ได้กับทุกคน ทุกยุคทุกสมัย ไม่ว่าจะเป็นคนรวย คนจน คนมีการศึกษาหรือไม่มีการศึกษา

(2) *เป็นแนวทางแก้ปัญหา*: อริยสัจชี้ให้เห็นถึงสาเหตุของปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างตรงจุด

(3) *นำไปสู่ความสุขที่แท้จริง*: การปฏิบัติตามอริยสัจจะนำไปสู่การดับทุกข์และบรรลุถึงความสุขที่แท้จริง

1.3 การนำอริยสัจไปใช้ในชีวิตประจำวัน

อริยสัจมิได้มีไว้เพื่อให้ทุกคนปฏิบัติตามโดยมุ่งความหลุดพ้นจากกิเลส พ้นทุกข์ และเข้าสู่นิพพานซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดอย่างเดียว หากแต่มนุษย์ทุกคนทั่วไปสามารถประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ ดังตัวอย่างที่ 1-3 ในตารางที่ 1.1-1.3

ตารางที่ 1.1: ตัวอย่างที่ 1 การประยุกต์ใช้อริยสัจ

ข้อ	หลักอริยสัจ	การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
1	ทุกข์ (ผล, ปัญหา, ตัวแปรตาม)	พิจารณาว่าได้รับบาดเจ็บ เกิดเป็นทุกข์เดือดร้อนทั้งกายและใจจากการขับขี่รถจักรยานยนต์ล้ม (ปริญญากิจ)
2	สมุทัย (เหตุ, สาเหตุของปัญหา, ตัวแปรอิสระ)	พิจารณาถึงสาเหตุว่าขับรถด้วยความประมาท ซึ่งเป็นสาเหตุที่ไม่ควรประพฤติ (ปหานกิจ)
3	นิโรธ (ผล, การแก้ปัญหา, ตัวแปรตาม)	พิจารณาอย่างชัดเจนถึงการขับขี่รถอย่างปลอดภัย ไม่เกิดอุบัติเหตุ (สังคิกิริยากิจ)
4	มรรค (เหตุ, วิธีแก้ปัญหา, ตัวแปรอิสระ)	พิจารณาถึงวิธีปฏิบัติตนในการขับขี่รถอย่างปลอดภัย คือ มีสติหรือขับขี่ด้วยความไม่ประมาท (ภาวนากิจ)

ตารางที่ 1.2: ตัวอย่างที่ 2 การประยุกต์ใช้อริยสัจ

ข้อ	หลักอริยสัจ	การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
1	ทุกข์ (ผล, ปัญหา, ตัวแปรตาม)	พิจารณาว่าตัวน้ำหนักตัวมากเกินไปจนรู้สึกอึดอัด ถูกเพื่อนล้อ เกิดเป็นทุกข์เดือดร้อนใจ (ปริญญากิจ)
2	สมุทัย (เหตุ, สาเหตุของปัญหา, ตัวแปรอิสระ)	พิจารณาถึงสาเหตุว่ากินอาหารมากเกินไป ซึ่งเป็นสาเหตุที่ไม่ควรประพฤติ (ปหานกิจ)
3	นิโรธ (ผล, การแก้ปัญหา, ตัวแปรตาม)	พิจารณาอย่างชัดเจนถึงการดูแลตัวเองให้มีรูปร่างดี สัดส่วนร่างกายเหมาะสมหุ่นดี น้ำหนักตัวไม่มากเกินไป (สังคิกิริยากิจ)
4	มรรค (เหตุ, วิธีแก้ปัญหา, ตัวแปรอิสระ)	พิจารณาถึงวิธีปฏิบัติตนในการควบคุมปริมาณการกิน เลือกกินอาหารที่มีไขมันต่ำ กินพืชผักผลไม้ให้มาก พักผ่อนให้เพียงพอ และออกกำลังกายสม่ำเสมอ (ภาวนากิจ)